

Зоряна КОРЖАК,*orcid.org/0000-0002-8565-0242**кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри філології та перекладу**Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу
(Івано-Франківськ, Україна) zoryana.korzhak@gmail.com*

ВИРАЖЕННЯ ЕКСПРЕСИВНОСТІ ТЕКСТУ ПОЗИЦІЙНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ НОМІНАТИВНИХ РЕЧЕНЬ

Стаття демонструє, як позиційне розташування номінативних речень впливає на експресивність тексту. Теоретичне підґрунтя дослідження становлять положення сучасної текстової лінгвістики, функціональної граматики, стилістики тексту та когнітивної поетики, відповідно до яких текст розглядається як функціонально організована комунікативна система, а значення мовної одиниці формується не лише її внутрішньою структурою, а й місцем у композиційній організації повідомлення. На основі комплексного аналізу художніх текстів доведено, що позиція номінативного речення є самостійним чинником реалізації його прагматичного потенціалу.

Визначено, що на початку тексту номінативні речення виконують функцію експозиційного кінематографічного фокусування. З їх допомогою автори формують первинні образи художнього простору і фокусують читачку увагу на ключових компонентах майбутнього повідомлення. У центральній частині твору суцесивні ланцюжки номінативів забезпечують монтажну ритмізацію, гарантуючи динамічне розгортання художніх образів і моделюючи прискорений темп реценції. У фінальній позиції номінативні конструкції набувають функції аксіологічного пуанту та концентрують смисловий і ціннісний підсумок твору. Перебуваючи у позиції композиційної або графічної ізоляції, вони реалізують функцію парцельованого когнітивного акцентування, виступаючи засобом концентрації читачкої уваги на найбільш значущих смислових вузлах тексту.

У висновках підтверджено, що функціонально-стилістичний та експресивний потенціал номінативних (називних) речень не є ізольованим лексико-семантичним феноменом, а перебуває у прямому каузальному зв'язку з їхнім архітектонічним розташуванням у текстовому континуумі. Будучи за своєю лінгвокогнітивною природою інструментом максимальної семантичної компресії, називне речення усуває лінійне розгортання дії (дієслівність) і констатує чисте буття предмета чи явища у просторі й часі. Проте саме позиційні можливості трансформують статичну іменникову конструкцію на динамічний засіб прагматичного керування читачкою увагою та інтенсифікації загальної експресивності тексту.

Ключові слова: номінативні речення, експресивний потенціал, суцесивні ланцюжки, позиційна локалізація, топос.

Zoriana KORZHAK,*orcid.org/0000-0002-8565-0242**Candidate of Philological Sciences, Associate Professor;**Associate Professor at the Department of Philology, Interpreting and Translation**Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas Institute**(Ivano-Frankivsk, Ukraine) zoryana.korzhak@gmail.com*

EXPRESSIVITY OF TEXT THROUGH THE POSITIONAL POSSIBILITIES OF NOMINATIVE SENTENCES

The article demonstrates how the positional placement of nominative sentences influences the expressiveness of a text. The theoretical framework of the study is built upon the tenets of modern text linguistics, functional grammar, text stylistics, and cognitive poetics. According to these disciplines, text is viewed as a functionally organized communicative system, where the meaning of a linguistic unit is shaped not only by its internal structure but also by its position within the compositional organization of the message. Based on a comprehensive analysis of literary texts, it is demonstrated that the position of a nominative sentence serves as an independent factor in realizing its pragmatic potential.

It is determined that at the beginning of a text, nominative sentences perform the function of expository cinematic focusing. Through these sentences, authors shape the primary images of the literary space and anchor the reader's attention to the key components of the upcoming message. In the central part of the work, successive chains of nominatives provide a montage-like rhythmization, ensuring the dynamic deployment of literary images and modeling an accelerated pace of reception. In the final position, nominative constructions acquire the function of an axiological pointer, concentrating on the semantic and value-based summary of the work. When positioned in compositional or graphic isolation, they realize the function of parceled cognitive accentuation, serving to focus the reader's attention on the most significant semantic nodes of the text.

In conclusion, it is confirmed that the functional-stylistic and expressive potential of nominative sentences is not an isolated lexico-semantic phenomenon but stands in a direct causal relationship with their architectonic placement within the textual continuum. Being by its linguocognitive nature an instrument of maximum semantic compression, the nominative sentence eliminates the linear deployment of action (verbality) and posits the pure existence of an object or phenomenon in space and time. However, it is precisely the positional capabilities that transform a static noun construction into a dynamic means of pragmatically managing the reader's attention and intensifying the overall expressiveness of the text.

Key words: *nominative sentences, expressive potential, successive chains, positional localization, topos.*

Постановка проблеми. Серед усього спектра синтаксичних засобів експресивізації тексту особливий статус посідають номінативні (називні) речення. Будучи за своєю лінгвокогнітивною природою інструментами максимальної семантичної компресії та конденсації смислу, ці односкладні бездієслівні конструкції елімінують категорію процесуальної динаміки, натомість констатуючи чисте, статичне буття предмета, явища чи ментальної сутності у просторі й часі. Актуальність дослідження їхнього потенціалу посилюється тим фактом, що експресивна сила номінативного речення набуває максимальної інтенсивності не автономно, а саме завдяки реалізації його позиційних можливостей. Топос називного речення в структурі тексту – його поява в ініціальній позиції (абзацному зачині), сукцесивному ланцюговому нанизуванні, фінальному аксіологічному пуанті (абзацному кінці) чи в умовах штучного парцельованого відриву – виступає тим тригером, який запускає психолінгвістичні механізми сугестії, емоційної напруги, кінематографічного монтажу чи когнітивного акцентування.

Аналіз досліджень. Теоретичну основу дослідження становлять праці вітчизняних і зарубіжних мовознавців, присвячені проблемам синтаксису простого речення, функціональної стилістики, лінгвістики тексту та експресивного синтаксису. Значний внесок у дослідження односкладних речень, зокрема номінативних конструкцій, зробили українські мовознавці І. Вихованець, К. Городенська, А. Загнітко, М. Плющ, Н. Гуїванюк, Ф. Бацевич та інші. У їхніх працях висвітлено структурно-семантичні особливості номінативних речень, визначено їхнє місце в системі синтаксису сучасної української мови та окреслено основні функціональні характеристики.

Питання експресивності мовлення та стилістичного потенціалу синтаксичних конструкцій розглядали Л. Мацько, О. Селіванова, С. Єрмоленко, В. Чабаненко, а також зарубіжні дослідники Ш. Баллі, Р. Якобсон, М. Ріффатер, які заклали теоретичні засади вивчення мовної експресії та стилістичних механізмів організації тексту. На сучасному етапі О. Швець активно займається дослідженням номінативних речень на межі структурно-семантичного, функціонального та

когнітивного підходів, за допомогою яких виявляє специфіку їх синтагматики й мовного оточення в художньому тексті, а також розкриває експресивний та типологічний потенціал номінативів (Швець, 2020). Л. Островська вивчає номінативні речення у сучасному українському художньому дискурсі на трирівневій основі: формальний, семантичний та прагматичний (Островська, 2019). С. Шабат-Савка окреслює текстотвірні функції номінативних речень, відзначає їх продуктивність стосовно творення динаміки вражень і представлення широкого спектру людських емоцій, почуттів та оцінок (Шабат-Савка, 2021).

Незважаючи на тривалу історію вивчення односкладних речень у вітчизняному та зарубіжному мовознавстві, проблема взаємодії позиційного синтаксису та лінгвопрагматичної категорії експресивності досі залишається відкритою і дискусійною. А необхідність комплексного дослідження позиційних можливостей номінативних речень як засобу реалізації експресивності тексту в українській та німецькій мовах зумовлена як недостатнім рівнем наукового опрацювання цієї проблематики, так і її теоретичною та практичною значущістю для сучасної лінгвістики. Саме це визначає актуальність обраної теми та обґрунтовує доцільність її всебічного дослідження.

Мета дослідження полягає у комплексному аналізі позиційних можливостей номінативних речень як засобу реалізації експресивності тексту, встановленні особливостей їхнього функціонування в різних композиційних позиціях тексту.

Виклад основного матеріалу. Приблизно до 1960–1970-х років більшість мовознавчих досліджень були зосереджені на реченні. Речення вважалося найвищою мовною одиницею: аналізували його граматичну будову, типи, члени речення, способи синтаксичного зв'язку тощо. Проте поступово стало очевидно, що реальна комунікація здійснюється не окремими реченнями, а текстами. Людина не сприймає висловлення ізольовано, а інтерпретує їх у взаємозв'язку, співвідносячи кожне наступне речення з попередніми та формуючи цілісний смисл.

Саме тому виникла потреба пояснити, що робить набір речень текстом, а не випадковою послідовністю висловлень. У своїй відомій праці

«Introduction to Text Linguistics» Р. де Богранд та В. Дресслер фактично змінили погляд на природу тексту. Їхня головна ідея полягає в тому, що текст не можна розуміти як механічне поєднання граматично правильних речень. Якщо окремі висловлення не взаємодіють між собою, не утворюють єдиної смислової та комунікативної цілісності, то навіть граматично бездоганна послідовність речень не буде текстом у повному розумінні цього слова (Beaugrande, Wolfgang Dressler, 1981). Інакше кажучи, текст – це динамічна система, у якій кожне речення виконує певну функцію щодо інших речень. Його значення формується не лише внутрішньою структурою, а й місцем у загальній організації повідомлення.

Такий підхід закономірно актуалізує питання про внутрішню організацію самого тексту. Якщо текст становить цілісну систему взаємопов'язаних елементів, то постає потреба з'ясувати, за якими принципами ця система вибудовується та яким чином окремі речення набувають своїх функціональних характеристик. Відповідь на це питання пропонує сучасна текстова лінгвістика, зокрема концепція макроструктури тексту, розроблена ван Дейком Т. (van Dijk T.). На думку дослідника, текст має багаторівневу організацію, у якій локальні мовні одиниці підпорядковуються глобальній смисловій структурі. Це означає, що окремі речення не функціонують ізольовано, а включаються до ширшої композиційної організації тексту, виконуючи в ній визначені комунікативні завдання (Dijk, 1980). У межах такої моделі кожен фрагмент тексту набуває значущості не лише завдяки власному змісту, а й завдяки своїй ролі у розгортанні загального задуму автора.

Одним із наслідків такого розуміння тексту є усвідомлення функціональної неоднорідності його композиційних частин. Хоча всі речення беруть участь у формуванні єдиного змісту, їхній внесок у реалізацію комунікативного задуму не є однаковим. Початкові фрагменти тексту переважно забезпечують введення читача в предмет мовлення, окреслюють просторово-часові координати або задають напрям подальшої рецепції. Центральна частина слугує розвиткові повідомлення, тоді як завершальні сегменти концентрують підсумкові смисли, авторські оцінки або фінальне узагальнення. Таким чином, композиційне розташування мовної одиниці перестає бути суто формальною характеристикою і набуває функціонального значення, оскільки визначає специфіку її участі в організації текстового цілого.

Подальший розвиток функціонального підходу до аналізу тексту знайшов відображення у

системно-функціональній теорії мови, розробленій М. Голлідеем. На відміну від традиційної граматики, яка розглядає мовні одиниці переважно з погляду їхньої формальної будови, системно-функціональна лінгвістика виходить із того, що граматичні структури є насамперед засобами реалізації комунікативних потреб мовця (Halliday, 2014). Іншими словами, мовні форми не існують самі по собі, а функціонують як інструменти конструювання тексту та організації взаємодії між автором і читачем.

У концепції М. Голлідея граматика постає не як сукупність абстрактних правил, а як система ресурсів, із яких автор обирає ті мовні засоби, що найкраще відповідають його комунікативному задуму. Вибір тієї чи іншої синтаксичної конструкції ніколи не є випадковим, оскільки кожна з них виконує певну функцію в процесі текстотворення (Halliday, 2014). Саме тому аналіз граматичних явищ не може обмежуватися описом їхньої формальної організації: необхідно враховувати, яке місце вони посідають у структурі тексту та яку роль відіграють у реалізації авторської інтенції.

Такий підхід принципово змінює саме розуміння синтаксичної одиниці. Якщо в традиційному мовознавстві речення здебільшого характеризується через його граматичну будову або семантичний зміст, то функціональна граматика розглядає його як елемент ширшої текстової організації. Відповідно, будь-яка синтаксична конструкція оцінюється не лише за тим, що вона повідомляє, а й за тим, яку функцію виконує у розгортанні тексту, як впливає на його композицію, темп, інформаційну структуру та сприйняття читачем.

Отже, у світлі системно-функціонального підходу синтаксичні конструкції набувають статусу функціональних засобів організації тексту. Їхнє призначення полягає не лише у передачі певної інформації, а й у керуванні процесом її розгортання, структуруванні композиції, акцентуванні окремих смислових компонентів і формуванні загального прагматичного ефекту повідомлення.

Якщо кожна синтаксична конструкція реалізує в тексті певну функцію, закономірно постає питання про специфіку функціонування конструкцій, експресивний потенціал яких традиційно вважається особливо високим. До таких конструкцій належать номінативні речення, лаконічність, семантична концентрованість і композиційна самостійність яких створюють широкі можливості для виконання різноманітних текстових функцій.

На відміну від двоскладних речень, номінативні конструкції не розгортають подію, а лише називають предмет, явище, стан або ситуацію.

Їхня семантична стислість поєднується з високим ступенем смислової концентрації, завдяки чому навіть мінімальний за обсягом вислів здатний акумулювати значний образний та емоційний потенціал. Саме ця особливість забезпечує номінативним реченням виняткову композиційну гнучкість: не будучи жорстко пов'язаними з розвитком предикативної дії, вони легко інтегруються в різні позиції тексту, щоразу набуваючи нового функціонального навантаження. При цьому зміна позиції номінативного речення в тексті не є лише формальним переміщенням мовної одиниці. Вона супроводжується зміною її комунікативної ролі, оскільки кожна композиційна зона тексту характеризується власними прагматичними завданнями. Те саме номінативне речення, опинившись на початку твору, сприймається інакше, ніж у його фіналі або в ізольованій абзацній позиції. Відповідно змінюється і спосіб реалізації його експресивного потенціалу.

Таким чином, визначальним чинником експресивності номінативного речення виявляється не лише його структурно-семантична організація, а й архітектонічний топос, тобто місце, яке воно посідає в композиції тексту. Саме позиційна локалізація зумовлює характер взаємодії номінативного речення з навколишнім контекстом, особливості його сприйняття читачем і прагматичний ефект, якого досягає автор. Аналіз художніх текстів дає підстави стверджувати, що позиційна реалізація експресивного потенціалу номінативних речень не є випадковою, а виявляє певні закономірності. Залежно від архітектонічної позиції в тексті номінативні конструкції систематично виконують різні комунікативно-прагматичні функції, що дозволяє розглядати їх як окремі моделі позиційної експресивності. Їх експресивний потенціал реалізується через чотири основні позиційні моделі, кожна з яких визначається специфікою архітектонічного топосу в текстовому континуумі.

Відповідно до позиції номінативного речення виділяємо чотири ключові експресивні функції:

1. Функція експозиційного фокусування. Однією з найбільш характерних позиційних моделей реалізації експресивного потенціалу номінативних речень є їхнє функціонування в експозиційній частині художнього тексту. Перебуваючи на початку твору, розділу або нового композиційного фрагмента, номінативні конструкції не стільки повідомляють про розвиток подій, скільки концентрують увагу читача на окремому предметі, явищі, часовому чи просторовому локусі, який стає вихідною точкою подальшого розгортання оповіді. У такій позиції номінативне

речення виконує функцію своєрідного експозиційного фокусування, спрямовуючи читачу увагу на ключовий образ ще до появи предикативної дії. Специфіка цієї функції полягає в тому, що номінативне речення створює статичний кадр, який передусім розвивається в оповіді. Автор не описує подію в її перебігу, а ніби зупиняє погляд читача на окремому фрагменті художнього світу, дозволяючи спершу сприйняти простір, предмет або атмосферу, а вже потім перейти до динаміки подій. Саме тому експозиційне номінативне речення можна розглядати як своєрідний механізм фокусування, що забезпечує первинне налаштування читачького сприйняття.

За принципом своєї дії така композиційна модель нагадує прийом *establishing shot*, добре відомий у кінематографі. Перед початком розвитку сюжету камера спочатку демонструє загальний план місцевості, інтер'єру або іншого значущого об'єкта, завдяки чому глядач отримує просторові й емоційні координати подальшої дії. Аналогічно номінативне речення в експозиційній позиції не розгортає сюжет, а формує первинний образ художнього простору, який стає смисловою опорою для наступних подій. Дуже вдалий для ілюстрації матеріал можемо відшукати в «*Intermezzo*» М. Коцюбинського, де експозиція будується через ланцюжок номінативних конструкцій: «*Моя утома. Ниви у червні. Сонце. Три білих вівчарки. Зозуля. Жайворонки. Залізна рука города. Людське горе*» (Коцюбинський, 1979). Саме такі номінативні речення не розповідають про події, а створюють зоровий кадр, у який лише згодом входить герой. Автор ніби пропонує читачеві спочатку «подивитися» на простір, а вже потім почати його осмислювати. Така ж побудова зустрічається у одному із віршів збірки «Веселий цвинтар» В. Стуса: «*Тагіл. Зима. Шістдесят перший рік*» (Стус, 1961). Та в поезії Л. Костенко: «*Машини, шини, стрес, експрес, кермо, гальмо, впритул, з-за рогу! Стоїть Мадонна Перехресть, благословляючи дорогу. Таксі, автобуси, авто, і мотоцикли, і кибитки. Всі всім на світі є ніхто – ні хто куди, ні хто нізвідки*». Це практично ідеальна ілюстрація того, що ми називаємо експозиційним кінематографічним фокусуванням.

2. Функція монтажної ритмізації. На відміну від експозиційної функції, у якій номінативне речення локалізується переважно на початку текстового фрагмента і виконує роль композиційного фокусування, у центральній частині художнього твору воно набуває іншого функціонального призначення. Розташовуючись у послідовності кількох коротких синтаксичних конструкцій, номі-

нативні речення перестають бути лише засобом називання предметів або явищ і перетворюються на інструмент динамізації оповіді. Їхнє накопичення створює своєрідний ритм тексту, у якому окремі фрагменти сприймаються не як безперервний опис, а як швидка зміна окремих образів, вражень або деталей.

Специфіка цієї функції полягає в тому, що сюжет розгортається не шляхом послідовного логічного опису, а через низку лаконічних смислових фрагментів, кожен із яких миттєво фіксує окремий елемент художньої реальності. Читач не затримує увагу на кожному реченні окремо, а сприймає їх як єдиний динамічний потік візуальних або емоційних імпульсів. Саме така організація тексту забезпечує високу інтенсивність художнього впливу, адже темп сприйняття визначається не кількістю повідомленої інформації, а швидкістю зміни окремих образів.

У сучасному літературознавстві подібний принцип організації художнього матеріалу нерідко пов'язують із феноменом «кліпового сприйняття», для якого характерне швидке перемикавання уваги між окремими інформаційними блоками. Хоча художній текст не відтворює механізми аудіо-візуального монтажу буквально, послідовність коротких номінативних конструкцій створює аналогічний ефект: читач сприймає не безперервну оповідь, а серію окремих образів, що швидко змінюють один одного й поступово складаються в єдине смислове ціле. Саме тому ланцюжки номінативних речень можна розглядати як ефективний засіб моделювання динамічного ритму художнього тексту.

Ця позиційна модель найчастіше реалізується через сукцесивні ланцюжки номінативних речень, розташовані в центральній частині тексту. У такій конфігурації номінативні конструкції вже не виконують функцію експозиції, а забезпечують монтажне поєднання окремих образів, керуючи темпом оповіді та інтенсивністю читацького сприйняття. Як-от, у творчості Т. Севернюк: «Рідна ріка... Місточок...» (Севернюк, 2016: 27); «Довга луна органу. Плюскіт зелений хвилі. І далечінь обіймів... юних, як спів лози. Ночі античний голос. Спрага і – милі, милі... О, невимовність руху...» (Севернюк, 1996: 113). Тут жодне речення окремо не несе завершеного повідомлення. Натомість авторка монтує окремі зорові й акустичні враження. Читач не встигає осмислити кожен компонент окремо – вони сприймаються як швидка зміна кадрів. Саме тому експресивність виникає не всередині окремого номінативного речення, а внаслідок їх послідовного накопичення.

3. Функція фінального аксіологічного пуанту. Особливого експресивного потенціалу номінативні речення набувають у фінальній позиції художнього тексту або його окремого композиційного фрагмента. Завершуючи оповідь, вони перестають виконувати номінативну функцію в її традиційному розумінні й стають засобом смислової концентрації. У такій позиції номінативне речення не стільки називає предмет чи явище, скільки узагальнює попередній розвиток подій, фіксує їхній ціннісний результат і спрямовує читача до остаточного осмислення художнього цілого.

Подібно до завершального акорду музичного твору, фінальне номінативне речення не додає нової інформації, а підсумовує попередній розвиток художнього цілого. Саме завдяки своїй лаконічності воно концентрує увагу читача на найважливішому смислі, залишаючи після завершення тексту тривалий емоційний і когнітивний резонанс.

В українській поезії П. Тичина часто вживає фінальні односкладні конструкції. У поезії «Сонце», наприклад: «Полум'я квіток! Перса дівчини спросоння: Син... синок...» (Тичина, 2019) кінцівка вірша має чітко виражену іменникову концентрацію образу.

4. Функція парцельованого когнітивного акцентування. Поряд із композиційно зумовленими моделями реалізації експресивного потенціалу номінативних речень особливе місце посідає їхнє функціонування в позиції графічної або композиційної ізоляції. У таких випадках номінативне речення свідомо відокремлюється автором від навколишнього контексту, утворюючи самостійний текстовий сегмент. Подібне розташування не лише змінює його композиційний статус, а й істотно впливає на характер читацького сприйняття.

На відміну від попередніх функцій, де визначальним чинником виступає місце номінативного речення в загальній композиції твору, у цьому випадку вирішальне значення має його ізолюваність. Винесення номінативної конструкції в окремий абзац, її графічне відмежування або розташування після завершеної синтаксичної єдності порушує звичний ритм читання. Унаслідок цього увага реципієнта мимоволі концентрується на ізолюваному висловленні, яке починає сприйматися як окремий смисловий центр тексту. Як ілюстрації, можемо використати уривки з творів М. Хвильового (Хвильовий, 1993):

– «Я (Романтика):» *«Я знову беру себе в руки і в останній раз дивлюся на надменний портрет княгині. Тьма.... – Конвой!»;*

– «Вівді Гутник»: *«Куди звернувся я? Доці! Доці! І мряка!.. Контрреволюція! Контрреволюція! Контрреволюція!»*;

– «Свиня»: *«Хіба ти не знаєш, що тут тільки члени колегії будуть жити? Я за тебе, дурочка, дуже рада. Тепер ти б ніяк не вселилась. Подякуй мені. (Кінець! Кінець! Кінець!). То б'є в літаври моє надхнення. (Кінець! Кінець! Кінець!)»*.

Або Є. Маланюка (Маланюк, 2009):

– «Пізня осінь – показою – знов на неплодних поділлях землі. Самота. Мовчання. Крізь вікно плаче вулиця в сивій імлі» (с. 103);

– «Свистить негода. Вітер. Ніч. Нещастя. А нас мордує звір Шаленого, нестримного щастя І тьма – мов вир» (с. 116).

Проведене дослідження дає підстави стверджувати, що експресивність номінативних речень не є сталою синтаксичною характеристикою. Вона формується внаслідок взаємодії структурно-семантичних особливостей номінативної конструкції з її архітектонічною позицією в тексті. Саме тому позицію речення доцільно розглядати як окремий чинник реалізації його прагматичного потенціалу. У цьому аспекті номінативні речення виявляють високу функціональну мобільність: зберігаючи незмінну граматичну форму, вони здатні реалізовувати різні моделі експресивності залежно від місця в текстовому континуумі.

Висновки. У результаті аналізу було встановлено чотири основні моделі позиційної реалізації експресивного потенціалу номінативних речень.

У початковій позиції вони виконують функцію експозиційного кінематографічного фокусування, концентруючи увагу читача на ключовому образі та формуючи просторово-часові координати художнього світу. У центральній частині тексту суцесивні ланцюжки номінативних конструкцій забезпечують функцію монтажної ритмізації, моделюючи динаміку оповіді через швидку зміну образів і смислових фрагментів. У фінальній позиції номінативні речення реалізують функцію аксіологічного пуанту, концентруючи ціннісний підсумок твору та посилюючи його післядію. У позиції графічної або композиційної ізоляції вони набувають функції парцельованого когнітивного акцентування, спрямовуючи увагу реципієнта на найбільш значущі смислові вузли тексту.

Отже, позицію номінативного речення доцільно розглядати як самостійний функціонально-прагматичний параметр текстотворення, що безпосередньо впливає на формування художньої експресії. Запропонована модель позиційної експресивності не лише систематизує механізми функціонування номінативних речень у художньому тексті, а й відкриває перспективи подальших досліджень позиційного потенціалу інших синтаксичних конструкцій. Це дає підстави розглядати архітектонічний топос як одну з ключових категорій сучасної текстової стилістики, а позиційну організацію синтаксичних одиниць – як важливий механізм породження художнього смислу й експресивності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Костенко Л. Машины, шини, стрес, експрес. ЛитЛайф : веб-сайт. URL: <https://litlife.club/books/266487/read?page=54> (дата звернення: 19.07.2026).
2. Коцюбинський М. Твори у трьох томах. Том 2. Оповідання (1901–1909). Київ : Дніпро, 1979. 317 с.
3. Маланюк Є. Вибрані поезії. Харків : Ранок, 2009. 288 с.
4. Островська Л. Номінативні речення у функційному аспекті. *Лінгвістичні студії*. 2019. Вип. 37. С. 43–49. DOI: <https://doi.org/10.31558/1815-3070.2019.37.7>.
5. Севернюк Т. Листя, що не опадає... Зблиски. Чернівці : Друк Арт, 2016. 208 с.
6. Севернюк Т. А. Заметіль забуття : Лірика. Чернівці : Букрек, 1996. 200 с.
7. Тичина П. Соняшні кларнети. Вінниця : ТОВ «Твори», 2019. 108 с.
8. Хвильовий М. Вибрані твори. Київ : Веселка, 1993. 271 с.
9. Шабат-Савка С. Односкладні номінативні речення як синтаксичні маркери ідіолекту Тамари Севернюк. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. : Філологія*. 2021. № 50(1). С. 147–151. DOI: <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2021.50-1.34>.
10. Швець О. Методика виявлення типології номінативних речень англійської, французької й української мов. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Вип. 29. С. 104–109. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863.4/29.209655>.
11. Beaugrande R., Dressler W. Introduction to Text Linguistics. London : Longman, 1981. 270 p.
12. Cognitive Stylistics : Language and Cognition in Text Analysis / ed. by E. Semino, J. Culpeper. Amsterdam : John Benjamins, 2002. 243 p.
13. Halliday M. Halliday's Introduction to Functional Grammar / rev. by Christian M. I. M. Matthiessen. 4th ed. London : Routledge, 2014. 808 p.
14. Halliday M., Hasan R. Cohesion in English. London : Longman, 1976. 374 p.
15. Hoey M. Patterns of Lexis in Text. Oxford : Oxford University Press, 1991. 276 p.
16. Hoey M. Textual Interaction : An Introduction to Written Discourse Analysis. London : Routledge, 2001. 240 p.
17. Semino E. Language and World Creation in Poems and Other Texts. London : Longman, 2003. 248 p.
18. Stockwell P. Cognitive Poetics : An Introduction. London : Routledge, 2002. 208 p.

19. van Dijk T. A. Macrostructures: An Interdisciplinary Study of Global Structures in Discourse, Interaction, and Cognition. Hillsdale. NJ : Lawrence Erlbaum Associates, 1980. 317 p.
20. van Dijk T. A. Text and Context: Explorations in the Semantics and Pragmatics of Discourse. London : Longman, 1977. 261 p.

REFERENCES

1. Kostenko L. (n.d.) Mashyny, shyny, stres, ekspres. [Machines, tires, stress, express] LytLaif: veb-sait. URL: <https://litlife.club/books/266487/read?page=54> [in Ukrainian].
2. Kotsiubynskyi M. (1979) Tvory u trokh tomakh. Tom 2. Opovidannia (1901–1909). [Works in Three Volumes. Vol. 2. Short Stories (1901–1909)] Kyiv: Dnipro, 317 p. [in Ukrainian].
3. Malaniuk Ye. (2009) Vybrani poezii. [Selected Poems] Kharkiv: Ranok, 288 p. [in Ukrainian].
4. Ostrovska L. (2019) Nominativni rechennia u funktsiynomu aspekti. [Nominative Sentences from a Functional Perspective] *Linhvistychni studii*, 37. 43-49. DOI: <https://doi.org/10.31558/1815-3070.2019.37.7>. [in Ukrainian].
5. Severniuk T. (2016) Lystia, shcho ne opadaie... Zblysky. [Leaves That Do Not Fall... Glimmers] Chernivtsi: Druk Art, 208 p. [in Ukrainian].
6. Severniuk T. A. (1996) Zametil zabuttia: Liryka. [The Blizzard of Oblivion: Poetry] Chernivtsi: Bukrek, 200 p. [in Ukrainian].
7. Tychyna P. (2019) Soniashni klarnety. [Sun Clarinets] Vinnytsia: TOV «Tvory», 108 p. [in Ukrainian].
8. Khvylovyi M. (1993) Vybrani tvory. [Selected Works] Kyiv: Veselka, 271 p. [in Ukrainian].
9. Shabat-Savka S. (2021) Odnoskladni nominativni rechennia yak syntaksychni markery idiolektu Tamary Severniuk. [One-Member Nominative Sentences as Syntactic Markers of Tamara Severniuk's Idiolect] *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Ser.: Filolohiia*, 50(1). 147-151. DOI: <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2021.50-1.34>. [in Ukrainian].
10. Shvets O. (2020) Metodyka vyvchennia typolohii nominativnykh rechen anhliskoi, frantsuzkoi y ukrainskoi mov. [A Methodology for Identifying the Typology of Nominative Sentences in English, French, and Ukrainian] *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*, 29. 104-109. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863.4/29.209655>. [in Ukrainian].
11. Beaugrande R., Dressler W. (1981) Introduction to Text Linguistics. London: Longman, 270 p.
12. Cognitive Stylistics: Language and Cognition in Text Analysis (2002) / ed. by E. Semino, J. Culpeper. Amsterdam: John Benjamins, 243 p.
13. Halliday M. (2014) Halliday's Introduction to Functional Grammar / rev. by Christian M. I. M. Matthiessen. 4th ed. London: Routledge, 808 p.
14. Halliday M., Hasan R. (1976) Cohesion in English. London: Longman, 374 p.
15. Hoey M. (1991) Patterns of Lexis in Text. Oxford: Oxford University Press, 276 p.
16. Hoey M. (2001) Textual Interaction: An Introduction to Written Discourse Analysis. London: Routledge, 240 p.
17. Semino E. (2003) Language and World Creation in Poems and Other Texts. London: Longman, 248 p.
18. Stockwell P. (2002) Cognitive Poetics: An Introduction. London: Routledge, 208 p.
19. van Dijk T. A. (1977) Text and Context: Explorations in the Semantics and Pragmatics of Discourse. London: Longman, 261 p.
20. van Dijk T. A. (1980) Macrostructures: An Interdisciplinary Study of Global Structures in Discourse, Interaction, and Cognition. Hillsdale. NJ: Lawrence Erlbaum Associates, 317 p.

Дата першого надходження статті до видання: 27.07.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 13.08.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 02.09.2026

Стаття поширюється на умовах
ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

